

שינוי תרבותי של המרחב הציבורי בגין “הדרת נשים”

סקירה והצעה
לתיקון החלטת הממשלה

בהוצאת חותם - יהדות על סדר היום (ע"ר)

דיזרעאלי 15 ירושלים 9222217

אתר: www.chotam.org.il

דוא"ל: office@chotam.org.il

© כל הזכויות שמורות

כתיבה: אחיעזר וולף

עריכה: אבנר פורת

עיצוב: אודליה פרל

תוכן העניינים:

4	.....רקע כללי
5	.....שלב ראשון - החלטות הממשלה בעניין הדרת נשים
5	.....השתלשלות האירועים
6	.....ההפרדה המגדרית בחוק הישראלי
7	.....הקמת הצוות במשרד המשפטים
9	.....מסקנות הדו"ח
11	.....מסקנות בנוגע לגופים ממשלתיים
12	.....סיכום ביניים - משמעויות הדו"ח
12	.....הממשלה מאמצת את המלצות הדו"ח
14	.....שלב שני - הרחבת המסקנות בידי המשנה ליועמ"ש
14	.....היועץ המשפטי לממשלה - תוקפו וסמכויותיו בחוק
14	.....מדיניות המשנה ליועמ"ש, עוה"ד זילבר - נטילת סמכויות והקצנת המאבק
17	.....מלחמת ההדרה כסימפטום
18	.....סיכום
19	.....נספח א - הצעה לתיקון החלטת הממשלה
21	.....נספח ב - טורו של קובי אריאלי

רקע כללי

בשנים האחרונות הפציע אל תוככי השיח הציבורי מושג חדש, 'הדרת נשים' שמו. תחילתו באירועים שעלו לכותרות בכלי התקשורת, בהם התנהגו גברים בגסות ובאלימות כלפי נשים שהתנהלו לתומן במרחב שלהן. המקרים היו ברובם על רקע פעולות של קומץ חרדים קיצוניים, עובדה שליבתה את הדיווח התקשורתי ואת הרעש שעוררו מעשים אלו. התנהגויות אלו התבטאו במקרה בו נטען כי אברך ירק על ילדה צעירה שלא התלבשה בצניעות הראויה על פי תפיסתו¹, או במקרים של דחיקת נשים שהתיישבו במקומות המיועדים לגברים באוטובוסים 'כשרים'.

בעקבות פרסומים אלה והסערות שליוו אותם, התעורר הצורך לנקוט צעדים שימנעו אירועים מהסוג הזה, שנתפסו כבר כתופעה. במישור התקשורתי והציבורי הלכו הדיונים בנושא והתרבו, והתודעה הציבורית נשטפה בתפיסה השוללת מכל וכל הדרת נשים מכל סוג. מהבחינה המשפטית, נערכו גורמים מקצועיים שונים לטיפול בנושא, כאשר הם לומדים את החומר המשפטי הרלוונטי ומתערבים במניעת האירועים החריגים הכוללים את ההדרה המדוברת. כך ארע, שבתוך זמן קצר יחסית הפכה ההפרדה המגדרית למוקצה מחמת מיאוס בעיני חלקים רחבים בציבור, וכנורה אדומה המאותתת על תפיסות קנאיות ומסוכנות שיש להילחם בהן.

מכאן ואילך התקבע המושג 'הדרת נשים' בפי כל, ונעשה בו שימוש נרחב בהרבה ממה שהיה נהוג. ממחאה מוצדקת כנגד מעשי הדרה ספציפיים כלפי נשים, הלך המושג והתרחב גם לגבי אירועים בעלי אופי דתי שנהוגה בהם הפרדה, או ביחס לתפקידים מסוימים שהיה נהוג מאז ומעולם לייעד לדמויות גבריות. המאבק פלש מהמרחב הציבורי אל המרחב הפרטי, כשהוא מנסה להכתיב להתנהלות הדתית קודים של זו החילונית-ליברלית.

בדו"ח זה נסקור את גלגוליה של 'הדרת הנשים' והתהליך שעברה, נציג את השיטתיות ודרך הפעולה של הגורמים המשפטיים והציבוריים המעורבים, ונבחן את הבעייתיות שניתן לזהות במגמות אותן מנסים לקדם אותם גורמים.

¹ ראה ידיעה על כך: <https://goo.gl/edvCA1>

שלב ראשון - החלטות הממשלה בעניין הדרת נשים

השתלשלות האירועים

כפי שהקדמנו, מספר מקרים שאירעו בשלהי שנת 2011 הם אלו שהעירו את הארי מרבצו. הדיון הציבורי והלחץ התקשורתי יצרו דחף אדיר, שהניע את הממשלה לפעול כנגד תופעות מן הסוג הזה. בישיבת ממשלה שהתקיימה בתאריך 29 בדצמבר, עלה הנושא לסדר היום. החלטת ממשלה מס' 4052 שהתקבלה בנושא², כללה מינוי של צוות בין-משרדי שהוסמך לבחון דרכי פעולה ולהגיש המלצות לממשלה בנושא. בראש הצוות עמדו השרה לימור לבנת ממפלגת הליכוד והשר דניאל הרשקוביץ ממפלגת הבית היהודי, והשתתפו בה נציגים ממשרדי ממשלה שונים ואף נציג הרבנות הראשית. בנוסף צורפו לצוות הבין משרדי משפטנים, פעילות זכויות נשים וקציני משטרה וצבא.

בצעד מעורר תמיהה, החליט היועמ"ש דאז, יהודה וינשטיין, על הקמת צוות מטעמו במשרד המשפטים, עליו הופקדה המשנה שלו עו"ד שרית דנה. הצוות הוקם חודשיים לפני פרסום מסקנות הצוות הבין-משרדי שמונה כאמור בהחלטת ממשלה, בפברואר 2012. לא ברור מה היה הצורך הדחוף בצוות נוסף שיעסוק בנושא, במיוחד לאור העובדה שצוות זה לא כלל את המגוון האנושי והמקצועי המתבקש לעיסוק בשאלה הזאת, כפי שכלל הצוות הבין-משרדי. לחברי הצוות הפנימי של משרד המשפטים לא צורף ולו נציג אחד של הרשות המבצעת, הממסד הדתי או כל גורם אחר של הרשות המחוקקת. עם זאת, המהלך היה מקובל על חברי הממשלה והצוות הבין-משרדי, שאף הזכיר בדו"ח שהגיש את עבודתו של הצוות הנוסף. שנה תמימה ארכה עבודת הצוות המשרדי של וינשטיין, ורק במרץ 2013 הגיעו המלצות הצוות לאישור הממשלה. הממשלה בהחלטה מס' 1526 מתאריך 30 במרץ³ אימצה את המלצות הצוות המשרדי של משרד המשפטים, והטילה על השרים הרלוונטיים לוודא את מימוש ההחלטות שתחת תחום אחריות משרדם ולדווח על כך בעתיד לממשלה. המהלך שתארנו כאן, הוא אשר העניק את התשתית המשפטית לקריאה למאבק נגד התופעה של הדרת הנשים. ברצוננו עתה לסקור את עבודתם של הצוותים, מן המצב המשפטי בעניין קודם עבודתם ועד להשלכות המעשיות שנגזרות מאימוץ מסקנותיהם. סקירה זו תסייע בעדנו להתחקות אחר המדיניות החדשה על פיה פועלות הרשויות בכל הקשור להדרת נשים.

2 ניתן לראות בקישור <https://drive.google.com/open?id=0B8uYdOUYClFT0xldGpTVXF2dzg>

3 <http://www.pmo.gov.il/Secretary/GovDecisions/2014/Pages/des1526.aspx>

ההפרדה המגדרית בחוק הישראלי

לעיסוק בשאלת חוקיות ההפרדה בין נשים וגברים במרחב הציבורי מספר מקורות משפטיים, שעמדו גם לנגד עיניהם של הצוותים שעסקו בנושא זה. מקור אחד הוא זכויות היסוד המעוגנות בחוק כבוד האדם וחירותו, כמו גם עקרונות דמוקרטיים של שוויון וחופש דת, ומקור נוסף - ספציפי יותר - הוא הוראות חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000 (להלן: "חוק איסור הפליה"). בחוק איסור הפליה ישנו סעיף הנוגע במיוחד למניעה מקבלת שירות או כניסה למקום ציבורי על רקע מגדרי, ועליו ניטשו דיונים רבים בועדות הכנסת. נביא את הנוסח שנקבע לבסוף, ולאחר מכן נציג את הדיונים והטענות שהביאו לקבלת נוסח זה:

(ד) אין רואים הפליה לפי סעיף זה -

(1) כאשר הדבר מתחייב מאופיו או ממהותו של המוצר, השירות הציבורי או המקום הציבורי;

(3) בקיומן של מסגרות נפרדות לגברים או לנשים, כאשר אי הפרדה תמנע מחלק מן הציבור את הספקת המוצר או השירות הציבורי, את הכניסה למקום הציבורי, או את מתן השירות במקום הציבורי, ובלבד שההפרדה היא מוצדקת, בהתחשב, בין השאר, באופיו של המוצר, השירות הציבורי או המקום הציבורי, במידת החיוניות שלו, בקיומה של חלופה סבירה לו, ובצרכי הציבור העלול להיפגע מן ההפרדה.

מדברי המחוקק ניכר, כי עיקר כוונתו היתה להגן על הצרכן מפני אי קבלת שירות או מוצר על רקע מינו. כלומר, אין כאן איסור עקרוני בעריכת אירועים או בהספקת מוצרים שנהוגה בהם הפרדה, אלא רק איסור למנוע את הכניסה או השירות על רקע מגדרי. לפי זה, לדוגמה, אין החוק אוסר קיום כנס המיועד לגברים ונשים במתכונת של ישיבה נפרדת, היות ושני המינים מורשים להיכנס אליו. הבחנה זו מעניקה גם כשרות משפטית לאירועים המיועדים רק למגדר אחד, כל עוד הם נערכים בקהילה בה ההפרדה היא נורמה המקובלת על כולם. שוב, מניעת אספקת שירות מן הדורש אותו היא שנאסרה, ולא פעילות של קהילה מסויימת על פי צו מצפונה.

עוד ניתן ללמוד מהוראת סעיף (3), שגם מניעת שירות מסויים על רקע מגדרי תיתכן בהתאם לנסיבות. אם הדרישה לספק את השירות גם לנשים תגרום לכך שהגברים ימנעו מקבלת השירות, הרי שאין להעדיף אותן על פני ציבור הגברים. סימוכין לפרשנות זו של החוק, ניתן לקבל מדבריו של המשנה לשעבר ליועמ"ש, עו"ד יהושע שופמן. בדיון על ניסוח סעיף זה בחוק, בועדת חוקה, חוק ומשפט, הצדיק שופמן את הניסוח של פסקה (3) בטענות האלו: "אם יימחק הסעיף הזה, נדמה לי שאותה תופעה קיימת, אירועי תרבות לציבור החרדי תוך כדי הפרדה בין גברים לנשים, או הבעיה היותר גדולה היא, לא שעושים את מופע התרבות ואומרים: צד ימין לגברים וצד שמאל לנשים, את זה אולי אפשר להשחיל בחוק, אבל התופעה קיימת שיש אירוע תרבות לגברים בלבד או לנשים בלבד. אם נמחק את פסקה (3), נדמה לי שאסרנו על זה, ואני לא רואה הצדקה למנוע זאת. אם השאלה היא איך למנוע מאישה להיכנס להקרנה, דומני שאם נאסור על זה, אנחנו בעצם נמנע מציבור מאוד גדול ליטול חלק בפעילות מהסוג הזה, כאשר מבחינתו הוא אינו יכול להשתתף באירועים

מהסוג הזה כשאין הפרדה".

בניגוד לגישתו של שופמן, היה מי שלא קיבל את הפרשנות המתירה אירועים דתיים לאחד המינים. עו"ד הדס תגרי מהאגודה לזכויות האזרח, טענה בישיבה אחרת של וועדת חוקה⁵ כי הפרדה ממניעים דתיים אינה יכולה לשמש צידוק להפרדה החשודה כהפליה. בדיון ודברים שניהלה עם חה"כ שאול יהלום היא טענה: "הסייג לנורמה צריך להיות החריג, והעמדה שאתה מציג היא בדיוק העמדה שזה לא החריג, אלא זהו הכלל. כלומר, שברגע שבא מישהו ואומר שהוא לא יכול לשהות במחיצה אחת עם אישה, צריך לאפשר לו לצרוך מוצר. זו עמדה שמנקודת מבט של זכויות אדם איננה יכולה להתקבל". תגרי טענה, כי עניינו של הסייג הוא להחריג מקרים יחידים. אם כל טענה של גבר שאינו יכול לקבל שירות במחיצת אשה תתקבל, הרי שזה עצמו הפך להיות הכלל ואין להחריגו. דיונים רבים התקיימו בוועדת חוק, חוקה ומשפט בנושא, כאשר היחס להפרדה על רקע דתי תופס את הנפח הנרחב ביותר באשר לניסוח החוק.

עם זאת, בסופו של דיון הנוסח שהתקבל הוא זה המונח לפנינו, והוא מביע את הזכות לערוך הפרדה כאשר הדבר נצרך בהתאם לאופי האירוע והציבור המשתתף בו. בדיון השלישי על החוק, בו הצביעו על סעיפיו, שאל ח"כ רביץ את עו"ד שופמן האם הפרדה במהלך מופע של זמר דתי מוצדקת בעיניו. שופמן ענה שזו היא בדיוק מטרתו של סעיף זה בחוק - הגנה על אירועים נפרדים על רקע דתי. גם יו"ר הוועדה, ח"כ אמנון רובינשטיין, סיכם⁶: "יש כאן חברה מורכבת שיש בה אלמנטים שההפרדה בהם היא נהוגה מקובלת. לא רק בשירותים חיוניים, אלא בכל דבר. וזה לא רק בקרב יהודים, גם לגבי מוסלמים ודרוזים, ההפרדה היא חלק מאורח החיים, ואנחנו לא רוצים לכפות עליהם אורח חיים שונה... יש כאן קהילות גדולות מאוד שאצלן הפרדה זה לא רק מצווה דתית, זה חלק מאורח החיים המוכר שלהן, ואי-אפשר להתעלם מזה". נמצא, שהמחוקק עצמו בבואו לנסח את החוק הכיר בצורך להתחשב בצורך הדתי או החברתי של ההפרדה המגדרית, ולא ראה בכך אפליה אסורה. על כן אין לראות בחוק זה כפי שנוסח מקור לאסור קיום אירועים נפרדים או ביצוע הפרדה במקומות מסויימים, כל עוד הצורך בכך הוא דתי. פרשנויות אחרות אינן מבטאות את רצון המחוקק, כפי שהוא עולה מתוך דיוני הוועדה שהבאנו.

הקמת הצוות במשרד המשפטים

עבודת הצוות הבין-משרדי היתה קצרה יחסית, וכעבור חודשיים הוא הגיש לממשלה את מסקנותיו. גם המסמך ובו המסקנות היה דל מאוד, וכלל רק ארבעה עמודים ובהם אמירות כלליות בלבד. העבודה המשמעותית יותר נעשתה על ידי הצוות המשרדי של וינשטיין, שפרסמה דו"ח הכולל 67 עמודים ויורד לפרטי פרטים של אופני הדרה שונים. גם הממשלה החליטה לאמץ באופן מלא את המלצות צוות זה. אי לכך, נתרכז בלימוד של הדו"ח שהפיק הצוות המשרדי במשרד המשפטים, ונתמקד תחילה בקווים שהנחו את הצוות בעבודתו.

5 פרטוקול 174 של ועדת חוק, חוקה ומשפט, 30/08/2000
6 פרטוקול 188, ועדת חוק, חוקה ומשפט, 30/10/2000

בדברי הפתיחה לדו"ח⁷, מתואר הרקע לכתובתו והמוטל על הצוות בעקבות זאת:

"הצוות הוקם לאחר שרבו הדיווחים על תופעות שונות של הפליית נשים, ובעיקר הדרתן מן המרחב הציבורי, עתים תוך הפעלת אלימות מילולית ופיסית. על הצוות הוטל לבחון את ההיבטים המשפטיים של כמה ביטויים עיקריים של תופעה זו, ולגבש המלצות לטיפול בהם, הן במישור הפלילי והן במישור המנהלי. כן התבקש הצוות לחוות דעתו בשאלת הצורך בתיקוני חקיקה."

מתוך המבט הזה, הורכב הצוות כולו ממשפטנים בלבד. בסך הכל מנה הצוות עשרה משפטנים, כולם אנשי משרד המשפטים, משרד היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטות המדינה. נציגים של המשרד לשירותי דת, הרבנות הראשית או אפילו של המשרד לשוויון חברתי לא נכללו בצוות. בהחלט ניתן למצוא טעם לפגם בכך שהנידון במקרה הזה לא זכה לשום ייצוג, וזווית הראיה שלו לא נשמעה כלל.

הנושאים שנידונו בדו"ח, כולם סוגיות אקטואליות באותו הזמן, שהתפרסמו בכלי התקשורת ומתוך כך הגיעו אל שולחן הצוות. אלו הנושאים שמפרט הדו"ח בתחילתו:

- הפרדה בין נשים לגברים בבתי עלמין ובתי הספד;
- הנהגת הסדרי ישיבה נפרדים בטקסים ובאירועים ממלכתיים או בטקסים ובאירועים הזוכים לחסות המדינה;
- הפרדה בין נשים לגברים בסניפים של קופות החולים;
- המשך ההפרדה בין נשים לגברים בקווים מסוימים של התחבורה הציבורית
- הצבת שילוט ברחוב שקורא לנשים לפנות למסלולים נפרדים, כגון למדרכות נפרדות או שילוט הקורא לנשים להתלבש באופן צנוע;
- מדיניות אי השמעת נשים בתחנת הרדיו האזורית "קול ברמה" ואי העסקת נשים בתחנה כשדרניות;

בפרק הקודם, פירטנו את החומר המשפטי הקיים בנושא. בניגוד לחוק למניעת הפליה, שהתייחסותו לנושא ספציפית ומוגדרת היטב, שימוש בחוקי יסוד ועקרונות דמוקרטיים הוא רחב וניתן לפרשנות אישית רבה יותר. אין לתמוה, אם כן, שהצוות שם את העקרונות הללו נר לרגליו, באשר הם מאפשרים גמישות מרובה ואפשרו לגורמים השונים בצוות לחתור להמלצות בכיוון הרצוי בעיניהם. זאת, אף תוך חריגה משמעותית מהוראות האוסרות אפליה הקבועות בחוק, ותוך התעלמות מוחלטת מהחריגים שנקבעו בחוק לאחר דיונים רבים בוועדת הכנסת:

"סברנו כי הנהגתה של הפרדה מביאה בדרך כלל גם לפגיעה בזכות החוקתית לחופש מדת, המבטיחה כי רשויות השלטון לא תכפנה על אדם לפעול על פי ציוויים דתיים שאינם תואמים את השקפת עולמו"⁸.

עוד קודם שפנה הדו"ח להצגת הקווים העקרוניים על פיהם נוסחו מסקנותיו, הוא מציג את זווית הראיה הדתית לנושא ההפרדה:

"נהוג להצביע על כמה מטרות עיקריות שנועדה ההפרדה בין גברים לנשים להשיג. אחת עניינה ברצון לאפשר לפרטים הנמנים על קהילות המתאפיינות בייחודיות תרבותית או

7 את הדו"ח ניתן לראות בקישור הבא: <https://drive.google.com/open?id=0B8uYdOUYCIITFQUl6Nk83YXEITVU>

8 פרק ג' סעיף 14 בדו"ח

דתית, להמשיך ולדבוק באורחות החיים המייחדים את הקהילה, גם במסגרת הפעילות במרחב הציבורי... האחרת מתמקדת בהגנה על זכותם החוקתית לחופש הדת של פרטים הנמנים על אותה קהילה ועל יכולתם לממשה, גם בעת שהם פועלים במרחב הציבורי. לבסוף, יש הטוענים כי ההפרדה מאפשרת למנוע פגיעה קשה ברגשות, לרבות רגשות דתיים.

עוד הוסיף הצוות להדגיש את מידת מחויבותו לסובלנות כלפי דעות ואמונות שונות, כמין הקדמה משונה ופרדוקסלית לדבריו בהמשך:

"כל זאת בשים לב למידה הרבה של הסובלנות בה מצויים אנו לנהוג כלפי השונה מכוח עקרונות הפלורליזם והסובלנות, המהווים אף הם תשתית יסוד במשטרנו הדמוקרטי."

והנה, אחרי מס השפתיים הנדרש, יצא המרצע מן השק. עשרה משפטנים ישבו יחד ושקלו במאזניים את מידת חשיבותה של הדת לעומת עקרון דמוקרטי-חוקתי כלשהו, והגיעו למסקנה מוחצת:

"גם שמדובר במטרות חברתיות חשובות וראויות, לא מתקיים יחס ראוי בין עוצמת הפגיעה בזכויות היסוד החוקתיות לבין מידת התועלת החברתית המושגת עם הגשמתן של מטרות אלו... הפגיעה בזכויות היסוד אינה מידתית. שכן, למרות שעקרונות הסובלנות והפלורליזם מחייבים סובלנות כלפי אורחות החיים הייחודיים של קהילות שונות במסגרת חיי הפרט והקהילה, סובלנות זו אינה מתירה כי במרחב הציבורי המשרת את כלל הציבור תתקיים מערכת ערכים המבוססת על הדרתן של נשים מהשתתפות שווה בחיים האזרחיים, גם אם לכאורה, יש נשים הרוצות או מסכימות לדפוסים חיים אלה."

תוך ביטוי של פטרנליזם מתנשא וחדירה לתחומים לא להם, העדיפו אנשי הצוות עקרון אחד על משנהו ובכך הוציאו מהחוק את החרוג המאפשר את החובה ההלכתית לשמור על הפרדה בין המינים. מעניין לשים לב גם להערכה הרבה שהם רוחשים בדבריהם אלה ליכולת של נשים דתיות להביע את רצונן - "גם אם לכאורה יש נשים הרוצות או מסכימות לדפוסים חיים אלה".

מסקנות הדו"ח

אחרי שלמדנו על העקרון המנחה את מחברי הדו"ח, המעבר למסקנות מעשיות באותה הרוח היה צפוי. כך, אנו מוצאים במסקנות הדו"ח ביטויים המדגישים עוד יותר את הזלזול בחשיבות הערכים הדתיים לעומת אלו הדמוקרטיים. כאשר עורכים אנשי הצוות את 'מבחן המידתיות' לפגיעה בזכויות יסוד מול סוגיית ההפרדה במרחב ציבורי, הם מכריעים בתקיפות שפגיעה ב"כבוד האדם" היא חמורה מאין כמותה. כל זאת, תוך התעלמות מכך שבדבריהם אלה הם מדירים את הציבור הדתי ופוגעים בזכויות היסוד שלו. מאידך הם, שלוחי "הציבור הנאור", לא רואים את התועלת הגדולה

"עצמתה של הפגיעה הנגרמת לזכויות היסוד היא חמורה וחריפה ונוגעת להיבטים הגרעיניים ביותר של זכויות אלו. היא מנוגדת להכרה בערכו של האדם באשר הוא אדם, יהיה שיוכו הקבוצתי או מינו אשר יהיה. תפיסה יסודית זו בדבר כבוד האדם עומדת ביסוד השיטה כולה ולכן עליה לזכות להגנה רחבה ככל הניתן. לעומת זאת, קיים ספק אם התועלת החברתית הצפויה לצמוח כתוצאה מהתרתם של הסדרי הפרדה באותם תחומים והקשרים שנדונו בפני הצוות היא משמעותית דיה."⁹

המחשבה המפתיעה כי מאזני הערכים והתועלת מצויים אי שם בלשכת היועמ"ש, מלווה את הכותבים לכל אורך הדו"ח. הסובלנות כלפי הדת, בה התפארו בתחילת הדו"ח, לא עמדה להם מעבר לפסקת מס השפתיים אותה רשמו בתחילת הדברים. אנו מוצאים שלא רק שמעדיפים הם את ערכי זכויות היסוד לדבריהם, על פני ערכים דתיים, אלא אף אין הם רואים כל חשיבות בערכי הדת כשלעצמם. הגישה הזאת מדגישה עוד יותר את חסרונם של גורמים מאזנים בצוות, שיכלו להביא בפני הצוות במשרד המשפטים את המשקל הראוי גם לערכי הדת.

אם נשוב לרגע לדין שערכנו בחוק ההפליה, נזכיר שהחוק אינו עוסק בהפרדה על רקע מגדרי, אלא רק באפשרות שאדם מסויים יפגע מכך שאינו יכול לצרוך את השירות המבוקש. המהלך שנעשה בדו"ח של משרד המשפטים, פוסל את עצם קיומו של אירוע אשר פוגע ב'היבטים הגרעיניים ביותר' של חוק יסוד כבוד האדם. ההשלכה הישירה של הכרעה כזאת, היא שגם במקרה ונשים מבקשות לשהות מאחורי מחיצה או להיעדר מאיזור בו אינן חשות בנוח, לא יתאפשר להן לעשות מעשה שכזה. גם לנשים, כך עולה מן הדו"ח, אין זכות לפגוע בעקרונות היסוד של הדמוקרטיה. גישה זו מתאימה במיוחד ליחס של הצוות כלפי התבונה והאמונה של האשה הדתית, כפי שהדגשנו בדברי הפתיחה של הדו"ח.

המסקנות העולות מן הדו"ח בעייתיות ביותר משני היבטים. הראשון - המחוקק הישראלי הקפיד להביע הערכה לאורח החיים הדתי ולתת מרחב ואפשרות לקיומו, וביקש רק למנוע מעשי אלימות או הדרה ממתן שירותים על רקע הפרדה. לא הייתה למחוקק כל כוונה להכריע בין תרבויות וערכים, ובטח שלא לכפות עולם ערכים מסויים על החברה הדתית ועל ציבורים שלמים במדינת ישראל. היועמ"ש והצוות שמינה, בצעד יהיר, **מתיימרים לקבוע מסמרות בשיח הערכי ולהפוך את מי שלא דוגל באמונתם לפורע חוק**. אין זו אלא כפיה פטרנליסטית ואנטי-ליברלית של ערכים על הציבור הדתי, מתוך זלזול ושאת נפש כלפי ערכיו.

ההיבט השני, הוא התערבות היועמ"ש וצוות משרדו בתחומי של המחוקק. במדינה דמוקרטית בית הנבחרים הוא המופקד על קביעת הנורמות, מכח היותו מייצג העם. **פקידים כאלו ואחרים במשרדי הממשלה או במוסדות ציבוריים אינם בעלי סמכות בעניין הזה, יהיה מעמדם נישא כמה שיהיה**. הצוות הפך את התמונה מכפי שהצטיירה על ידי המחוקק, וחלף ההערכה והכבוד שנתן המחוקק לנורמה הדתית בענייני הפרדה, אנו מוצאים דחיה על הסף של כל טיעון דתי בנושא. לא יפלא, אם כן, שהצוות בחר להיסמך בעבודתו דוקא על זכויות היסוד הדמוקרטיות ולא על החוק המפורש בנושא, בהיותן כר נרחב להשלטת אג'נדות אישיות בכלים משפטיים כביכול.

גם השמירה על זכויות הפרט של האדם החפץ להנות מחופש הדת, הבאה על חשבון זכותו של אדם דתי להתנהל על פי אמונתו, היא נקודה שצריך לתת עליה את הדעת. ניכר מתוך דברי הדו"ח שהשיקול הנרחב והמרכזי יותר הוא השמירה על החופש מדת, ולכן אין בעייתיות בדריסת זכויותיו של האדם הדתי. יתירה מזו, פגיעה בחופש מדת אינה רק במידה ובה אדם חילוני אולץ לנהוג בהפרדה במרחב ציבורי, אלא כל שנודע לו על מקרה כזה, אף שלא נכח בו כלל, הרי שנפגעה בכך אמונתו ויש להתחשב בכך יותר משיש להתחשב בצורך הדתי בהפרדה. הנה הם דברי הדו"ח¹⁰:

"חשוב לעמוד על כך כי למרות שבדרך כלל הדיון הציבורי בתופעת "הדרת הנשים" מתמקד בפגיעה בזכויותיהן של נשים הנחשפות להסדרי הפרדה כאמור, היקף הפגיעה האפשרי בזכויות האדם הוא רחב הרבה יותר ונוגע לכל איש ואישה שאמונתם ומצפונם אינם מורים להם כי יש לנהוג בדרך של הבחנה והפרדה בין נשים לגברים".

מסקנות בנוגע לגופים ממשלתיים

לקראת סופו, עוסק הדו"ח במסקנות המעשיות של הצוות בכל הנוגע לאירועים וטקסים של גופים ציבוריים במדינה. ברוח הדברים דלעיל, מופיעות בדו"ח המלצות חד-צדדיות ובלתי מתחשבות לחלוטין, שלא מותרות שום הכרה בזכותו של אדם דתי לשמור על אורח חייו במרחב ציבורי. וכך קובע הדו"ח את הנורמה הרצויה בעניין¹¹:

"משרד ממשלתי או גוף ציבורי אחר אינו רשאי לארגן אירוע ממשלתי, ממלכתי או ציבורי במהלכו ינקטו צעדים שמטרתם להביא להפרדה בין גברים לנשים... אין להציב באירועים אלו שלטים, מחסומים או כל אמצעי אחר הנועד להכווין את הקהל לישיבה נפרדת או השתתפות נפרדת באירוע הציבורי. הדברים אמורים גם באירועים לגביהם ידוע כי עיקר הקהל שיגיע יהיה דתי או חרדי, או שתוכן האירוע יהיה בנושא דתי, עצם העובדה כי רוב הקהל הצפוי להשתתף עשוי להעדיף הפרדה אינה מהווה הצדקה לנקיטתה".

יש לשים לב, כי ההדגשה של הדו"ח את תקפות ההוראה גם למצב בו רוב הקהל דתי ורוצה בהפרדה, מנוגדת לחלוטין לקבוע בחוק הפלילה. "אין רואים הפליה... כאשר אי הפרדה תמנע מחלק מן הציבור את הספקת המוצר או השירות הציבורי... ובלבד שההפרדה היא מוצדקת", כך קובע החוק, והדו"ח מתעלם בגסות מסייג זה. ובניסוח חריף יותר - דו"ח צוות היועמ"ש קבע כאן נורמה שאינה חוקית על פי חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000.

עם זאת, יש לציין כי הצוות קבע חריג אחד בו יותר להפריד בין נשים וגברים באירוע ציבורי. אירועים בעלי אופי דתי מובהק, בהם רובם המכריע של המשתתפים חפצים בהפרדה, יפתחו פתח לרשויות לשקול אפשרות של הענקת אישור חריג לביצוע הפרדה¹²:

סעיף 23	10
סעיף 224 א	11
סעיף 245 ג	12

"חריג צר ומוגבל לדברים האמורים יכול שיהיה כאשר מדובר באירוע בעל אופי דתי מובהק שעיקרו פולחן דתי או טקס דתי משמעותי אחר, כאשר הרשות סבורה כי רובם המכריע של באי האירוע מתאפיינים ברצון בהפרדה."

סיכום ביניים - משמעויות הדו"ח

- א. הצוות הפנים משרדי של משרד המשפטים קבע כי הפרדה בין גברים לנשים היא מעשה שאיננו חוקי, על כל המשתמע מכך. הקביעה נעשתה בתוך צוות הומוגני המורכב ממשפטנים השייכים למשרד המשפטים, הפרקליטות והיועמ"ש, וללא ייצוג של ציבורים שונים ומגוונים - וביניהם הציבור החרדי, הדתי והמסורתי. בכך נטלו לעצמם חברי הצוות את הסמכות של הרשות המחוקקת, וקבעו לציבור נורמות שאינן משקפות את רצונו כפי שהתבטא בבחירות. זאת ועוד, הקביעות הללו מנוגדות לחוק איסור הפליה, שהוא למעשה גילוי דעתו של המחוקק בעניין.
- ב. עם זאת, קביעות הצוות המחמירות אינן נוגעות למרחב הדתי המובהק. באירועים דתיים ובהם קהל החפץ בהפרדה אין פגם חוקי לדעת הצוות. אף בכל הקשור להפרדה בבתי העלמין, באם משפחת המנוח דורשת הפרדה - יש למלא את בקשתה.
- ג. באירועים בהם רוב הציבור דתי וחפץ בהפרדה, אך אינם מובהקים באופיים הדתי, תיאסר ההפרדה. קביעה זאת מנוגדת לפסקה ד(3) בחוק הפליה, פסקה שהמשנה ליועמ"ש בעת חקיקת החוק, עו"ד שופמן, הצדיק אותה ואף נלחם על הישארותה בניסוחה העכשווי.

הממשלה מאמצת את המלצות הדו"ח

בהחלטה 1526 של הממשלה מיום 30.03.2014, אומץ דו"ח הצוות המשרדי¹³, והמלצותיו קיבלו תוקף של החלטות ממשלה. חברי הממשלה הזדרזו לפעול בנושא, וכבר באותה ישיבה נקבעה תכנית פעולה ולוח זמנים ליישום הדו"ח, ולמעקב אחרי ביצועו. כך חולקו המשימות בין המשרדים, על פי ההמלצות הפרטניות של הדו"ח בנושאים השייכים להם:

"לאחר שעיינה בדו"ח הצוות המשרדי לבחינת תופעת הדרת הנשים במרחב הציבורי שמינה היועץ המשפטי לממשלה ופעל במשרד המשפטים, ואשר המלצותיו המשפטיות אומצו על ידי היועץ המשפטי לממשלה בחודש מאי 2013: להטיל על שרי התחבורה והבטיחות בדרכים, הבריאות, הפנים ושירותי דת לדווח לממשלה בתוך 90 ימים מיום אישורה של החלטה זו על פעולות שננקטו לקראת בחינה ויישום של ההנחיות שנכללו בדו"ח הצוות

המשרדי."

וכאן עלינו לשים לב לנקודה חשובה. על אף שלא הטילה הממשלה את משימת כתיבת הדו"ח על היועמ"ש, בדיעבד היא קיבלה את המלצותיו. עם זאת, כרשות מבצעת, יישום המלצות הדו"ח הוטל על שרי הממשלה בלבד, ולא על אף גורם אחר. אין זה מסמכותו של היועמ"ש או מי מאגישו ליטול לעצמם כתר ביצוע, הגם שנטלו לעצמם כתר מחוקק שלא בצדק. הדברים מודגשים, היות ובחלק השני אנו עתידים לפגוש חריגות חמורות מתחום הסמכות של המשנה ליועץ המשפטי לממשלה.

שלב שני - הרחבת המסקנות בידי המשנה ליועמ"ש

היועץ המשפטי לממשלה - תוקפו וסמכויותיו בחוק

תוקף המלצותיו של היועץ המשפטי לממשלה אינו מוגדר מפורשות בחוק. בוועדת אגרנט (1962) נקבע כי "הסדר הטוב במדינה מחייב כי בדרך כלל תתייחס הממשלה לחוות-דעתו של היועץ המשפטי לממשלה כמשקפת את החוק הקיים, כל עוד לא פסק בית-המשפט אחרת. על אף האמור לעיל, רשאית הממשלה להחליט כיצד עליה לפעול במקרה מסוים לפי שיקול-דעתה שלה"¹⁴.

על אף התוקף הייעוצי בלבד שנשמע מדבריו של אגרנט, בפועל נטלו להם יועצים רבים סמכויות של מחוייבות הממשלה לפעול על פי המלצותיהם. את הגב הם קיבלו מבג"ץ, שידוע גם הוא בנטילת סמכויות השלטון וההנהגה במדינה. כך, בדרך של 'יד רוחצת יד', השלימו שני הגורמים השתלטות משפטית על מרכזי שליטה חשובים במערכת. יש לציין, כי משפטנים רבים הביעו ביקורת חריפה כנגד התנהלות זו של נטילת סמכויות וניכוסן מצדו של היועץ המשפטי לממשלה.

מדיניות המשנה ליועמ"ש, עוה"ד זילבר - נטילת סמכויות והקצנת המאבק

להט של היועמ"ש למגר כל תופעה פסולה בעיניו של הדרת נשים, לא עצר בדו"ח הרדיקלי שפרסם. העובדה שממשלת ישראל אימצה את מסקנות הדו"ח, ואף הפקידה את השרים על ביצועו באופן אישי, לא היה בה בכדי להניח את דעתו של וינשטיין. הוא מינה את המשנה שלו, עו"ד דינה זילבר, לתפקד כאחראית על יישום מסקנות הדו"ח¹⁵. המינוי התאים לזילבר כמו כפפה ליד, באשר הנושא קרוב מאוד לליבה, כפי שניכר מפעולותיה הנמרצות בנושא. אם בשלב הראשון ראינו התפרצות לדלת פתוחה של היועמ"ש, והשתלטות כוחנית על שיח הערכים של הציבור, הרי שכעת אנו מדברים על התערבות בפעולות הממשלה מצידה של המשנה ליועמ"ש.

החלטת הממשלה, כפי שהדגשנו, הטילה על השרים את יישום המסקנות, וכך גם ראוי לה בהיותה הרשות המבצעת. גם באספקט של שלטון הרוב הדמוקרטי, ראוי שהממשלה הנבחרת, זו שמייצגת את שלטון הרוב, תוציא אל הפועל את המסקנות כפי שהיא רואה את הדרך ליישמן. אך נדמה שהיועמ"ש ומשנתו חשו שליחות בנושא הזה, ולא ידעו מנוח עד שדאגו לסלק כל צל של חשש הדרת נשים. מדובר בהתערבות באירועים ספציפיים עליהם נודע לעו"ד זילבר, שאף מיהרה לשלוח מכתבים בהולים ולאיים בנקיטת צעדים משפטיים.

¹⁴ דו"ח ועדת המשפטנים בדבר סמכויות היועץ המשפטי לממשלה, ספר קלינגהופר על המשפט הציבורי 421 (יצחק זמיר עורך, 1993)

¹⁵ ראה בעמוד שלוש מתוך דו"ח יישום שהוגש לממשלה: [http://www.justice.gov.il/Publications/News/Documents/Governmentupdatepreventingtheex-](http://www.justice.gov.il/Publications/News/Documents/Governmentupdatepreventingtheexclusionofwomeninthepublicsphere.pdf)

[clutionofwomeninthepublicsphere.pdf](http://www.justice.gov.il/Publications/News/Documents/Governmentupdatepreventingtheexclusionofwomeninthepublicsphere.pdf)

לא זו אף זו, זילבר בפעולותיה הנחרצות הציגה קו מיליטנטי אף יותר מזה שהוצג בדו"ח הצוות הפנימי. בנצלה את מעמדה ואת חולשתו של היועץ המשפטי לממשלה דאז, מר יהודה ויינשטיין, יישמה זילבר את השקפותיה שלה בנושא הדרת נשים, שהתגלו כקיצוניות ביותר. במספר מקרים, שחלקם אף תועדו בכותרות בכלי התקשורת, הדהימה זילבר את הציבור בעומק ההתערבות והביטול הגמור בו התייחסה לצורך הדתי. הנה כמה דוגמאות:

○ עיריית ת"א הונחתה על ידי הגברת זילבר, לאסור התקהלות בתחומה לצורך אירוע אמירת סליחות בחודש אלול תשע"ו, כל עוד האמנים המופיעים בו יהיו רק גברים. יצוין, כי היועמ"ש של עיריית ת"א חלק על עמדת עו"ד זילבר, ובמכתב ששיגר לה מחה על הפגיעה בחופש הביטוי. במכתב ציין כי "משטרת ישראל היא הרשות המוסמכת ליתן רישיון לקיום 'אסיפה' מהסוג המדובר, אירוע במסגרתו מבקש ציבור לממש את זכותו לחופש הביטוי... הנה כי כן, ולמגינת לבנו יש לומר, לעירייה אין סמכות על פי חוק לאשר או לדחות בקשה לרישיון לקיום אירוע חופש ביטוי, והחוק אף לא מקים חובת היוועצות עמה טרם ההחלטה בבקשה". האירוע בסופו של דבר לא התקיים, בגלל הסערה הציבורית שיצרה זילבר ותווית ה'הדרת נשים' שהדביקה לאירוע. הנה לנו התערבות אף בפעולות המשטרה, לבד מההתערבות בהחלטות הממשלה.

○ עיריית ירושלים הונחתה, בחודש אלול תשע"ו, לשלב פייטנית בערב סליחות שנערך במימון העירייה, על מנת לאפשר 'השתתפות שוויונית של נשים'. אירוע סליחות, כך לפחות על פי ההבנה המקובלת, הינו אירוע בעל אופי דתי מובהק. לא רק שבלשון המחוקק הוחרג אירוע כזה מהגדרתו כהפליה, אלא אף בדו"ח של הצוות המשרדי הודו לדבר. כאן אנו עדים להיצמדותה של זילבר בפעולותיה להגדרות של צו מצפונה, תוך התעלמות מוחלטת מהגדרות החוק והממשלה. זאת ועוד, כאן מדובר בהתערבות המכתיבה לציבור דתי התנהלות המנוגדת לצו מצפונה, ולא רק מונעת אותו ממעשים הפוגעים בזכויות יסוד.

○ במוצאי שמחת תורה, תשע"ז ביקשה משטרת ירושלים למנוע אירוע הקפות שניות בו הופיעו הזמרים האחים יונתן ואהרון רזאל. הסיבה למניעה היתה הימצאותה של מחיצה בין הרוקדים והרוקדות. שוב אנו מוצאים התערבות באירוע דתי מובהק, שנולדה מ'רוח המפקד' של זילבר וממסקנות הדו"ח. ושוב, הציבור הדתי מוצא את עצמו נדחק מן המרחב הציבורי, חסר זכות קיום בו.

○ לקראת יום השואה, תשע"ו, ביקשה סטודנטית מאוניברסיטת בר אילן לשיר בטקס, בו לא היו מתוכננים כלל קטעי שירה. משסורבה, פנתה לזילבר ששלחה איום סמוי להנהלת האוניברסיטה בדבר שלילת תקציבים בגין הדרת נשים. החופש האקדמי השמור להופעות של מחבלים במרחבי הקמפוסים, לא עמד בפני הערך העליון של הדרת נשים.

o כאשר קבוצת סטודנטיות דתיות ביקשו להשתתף בריקודים במסיבת סיום התואר באוניברסיטה העברית, ולשם כך ביקשו לתחום להם רחבה ייעודית במחיצות, יצאו מספר מרצים מהסגל במחאה נמרצת על כך ואף איימו בהחרמת האירוע. באופן אבסורדי, נמנע מהבנות הדתיות להשתתף במסיבת סיום של לימודים שהשלימו בדיוק כמו עמיתיהן החילוניים. זאת ועוד, הבנות דרשו בעצמן, בלי שום מוסכמה חברתית או הכתבה מלמעלה, את ההפרדה. שוב, מסקנות הצוות ורוח זילבר מייצרים הפליה בכיוון ההפוך.

המקרים המוזכרים כאן מדגימים את הבעייתיות הכפולה במדיניותה של זילבר - התערבות ונטילת סמכויות שלא כדין, והובלת קו מיליטנטי בהרבה מזה של המחוקק והצוות המשרדי. לצורך כתיבת הדו"ח ביקש ארגון 'חותם' את תגובתה של זילבר בנוגע לכמה מהאירועים בהם התערבה. בנוגע לטקס יום השואה באוניברסיטת בר-אילן, כתבה זילבר:

"פנייתי למל"ג נעשתה כחלק משגרת עבודתי כגורם בעל ראיית רחב משפטית בנושא הדרת הנשים במרחב הציבורי וכממונה על יישום דו"ח הצוות המשרדי... כאמור, פניות מעין אלו נעשות מתוך מטרה ברורה להביא לידיעת הגופים הרגולטורים והציבוריים את הדין בכל הקשור לתופעה פסולה זו".

באשר לאירוע הסליחות בעיר תל אביב, הגדירה זילבר מחדש את המנהג היהודי עתיק היומין:

"הימנעות מכוונת משירת נשים באירוע ציבורי הוא מעשה מפלה הפוגע בכבודן של נשים באשר הן נשים... האירוע בו דובר אין עניינו אירוע 'בעל אופי דתי מובהק', הנכלל בגדר חריג זה, אלא ב'עצרת שירה ואחדות לעם ישראל'. מטרתו המוצהרת של האירוע המדובר היא 'קירוב לבבות, העברת מסר של סליחה, חמלה ואחדות בחברה הישראלית'. מטרה שנדמה שאינה מוגשמת כאשר במסגרת האירוע לא ניתן קול לאוכלוסייה המהווה מחצית מאותו עם... העובדה שהאירוע תוכנן להתקיים בעיר תל אביב, עיר שחרתה על דגלה ואף מזהה יותר מכל עם ערכי השוויון והפלורליזם... חידדה את הצרימה הציבורית".

מכלל הדברים ניתן לשמוע, כי העיר הנאורה והמתקדמת תל אביב לא תוכל לשאת בקרבה תפיסות דתיות חשוכות. אין זה כי אם יחס מבזה ומשפיל כלפי ערכי הדת היהודית, והדרתה מהמרחב הציבורי. אם היו אלו דעותיה הפרטיות של זילבר לא היה בכך שום פסול; חומרת העניין נעוצה בכך שזילבר מנצלת סמכויות שנטלה במחטף לצורך קידום דעותיה האישיות והקיצוניות.

בשולי הדברים, מן הראוי לציין גם את מקומו המרכזי של 'מרכז רקמן לקידום מעמד האשה' בליבוי המלחמה נגד הדרת הנשים, כאשר בהרבה מהמקרים בהם טיפלה זילבר היה הארגון מעורב.

מלחמת ההדרה כסימפטום

לקראת סיום, נבקש להעיר את תשומת הלב להקשר הרחב של תופעת המלחמה בהדרת הנשים. אם עד כה בחנו את התהליך שבו הפכה הדרת הנשים מתופעות שוליים להשלטה של ערכים, הרי שאם נבחן את המגמה הזאת בתחומים נוספים נגלה כי מדובר במאבק כולל. גופים רבים, ציבוריים ופרטיים, מנהלים קמפיין מתוזמן ומאורגן היטב של שינוי מפת הערכים ודה-לגיטימציה של ההשקפה הדתית.

למשל, בדבריו של פרופ' יוסף קלפטר, נשיא אוניברסיטת תל אביב, ניתן לשמוע את קולה של גישה זו. כאשר נשאל על שילוב חרדים באקדמיה, דבר המחייב לימוד בכיתות נפרדות, הוא ענה¹⁶: "רוצים לבוא לקראת, לסייע, להדריך, לעודד (השכלה לחרדים, א.ו.) - אבל הפרדה חותרת נגד מהות האוניברסיטה. אני חושב שאם רוצים להכניס את החרדים למעגל ההשכלה הגבוהה, חלק מהתהליך זה האינטראקציה האנושית, זה העברת דעות, זה ההיפך מסגירות. וכאן אנחנו עומדים בזה". כלומר, גם כאשר מדובר בהתנהלות של קבוצה חרדית סגורה, שרק רוצה לקבל השכלה מגורם חילוני, הדבר בלתי קביל. קלפטר מוכיח שלא הדאגה לשלומה של אשה מסויימת שעלולה להיפגע הוא הנושא, היות ואין צורך לאף אשה להשתלב במסגרת הזאת, אלא הדאגה להנחיל את ערכי הליברליזם לאלו שלא זכו להם. המותג 'הדרת נשים' הוא בסך הכל עוד כלי נשק, במלחמת הערכים הכללית שמנהלים גופים שונים במדינה.

תפיסה זו, של כפיית ערכים ליברליים על כלל הציבור תוך רמיסה של ערכי הדת, באה לידי ביטוי משמעותי בעת האחרונה גם בתהליכים שמתרחשים בצה"ל. נושא שילוב הנשים ביחידות הלוחמות, על אף חוות הדעת המקצועיות שנשמעו בעניין זה, גם הוא חלק מהמגמה. פגיעה ברמת הכשירות של היחידות הלוחמות, פגיעה בריאותית בלוחמות עצמן, עליה בכמות הטרדות ופגיעה באמונתם ואורח חייהם של לוחמים דתיים בצבא, כל אלה נרמסים ביד גסה על ידי המנופפים בדגלי השוויון והחופש. גם כאן, 'נתפסו' גורמים מסויימים על הנושא לא מתוך עניין מיוחד בו, אלא כחלק מהמגמה הכוללת של כפיית ערכי הליברליזם על הציבור בישראל.

אם היה מקום עוד להטיל ספק בקשר שבין הנושאים, הרי לפניכם קו מקשר ברור של הגורם הראשי העומד מאחורי כל התופעה הזאת - מתוך קריאה שפרסמה הקרן החדשה לישראל באתר האינטרנט שלה¹⁷:

"נוכח האירועים האחרונים וההחמרה הנוספת בנושא הפרדה החליטה הקרן לחלק מענקים למגוון ארגונים דתיים וחילוניים הפועלים נגד הדרת נשים. תשעה ארגונים יזכו לתמיכה כספית של יותר מ- 35 אלף דולר במסגרת מענקי החירום".

<http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.3114514>

16

http://www.nif.org.il/programs/women_discrimination

17

סיכום

תופעה זו של 'הדרת הנשים', תחילתה במספר התנהגויות פוגעניות ולא ראויות מצידם של גורמים קיצוניים כנגד נשים, והמשכה הוא קמפיין משופשף של בעלי אינטרסים. כמה מקרים בודדים שאירעו אי שם לפני שש שנים, ושפורסמו בכלי התקשורת, מותגו כבעיה כוללת בשם 'הדרת נשים'. מקרים אלו גררו קמפיין תקשורתי שהביא לפעולה מצד הממשלה, וזו הייתה צוות מיוחד לבדיקת הנושא.

מכאן ואילך התגלגל כדור שלג שהלך ותפח בשל צעדים משמעותיים שנקט היועמ"ש. למעשה, ההתערבות המוגברת והמוטיבציה שלו בנושא, הם אלו שהכתיבו את היחס הדרקוני לנושא ההפרדה המגדרית. הצוות, שמינה היועמ"ש על דעת עצמו, ושהיה הומוגני וחד צדדי בצורה בוטה, ניסח מסקנות ששוללות את הרעיון הדתי מיסודו. מסקנות הצוות הפנימי במשרד המשפטים, נגדו הלכה למעשה את דברו של המחוקק בחוק איסור ההפליה. היועמ"ש חרג חריגה גסה מסמכותו ומתפקידו כפרשן של החוק, לתפקיד של מורה הדעה הנכונה לציבור כולו, תוך מתן פרשנות שגויה ולא ראויה להוראות החוק. כל זאת, תוך עשיית שימוש נרחב בניסוחים משפטיים ובעקרונות יסוד משפטיים שקבע הוא בעצמו, ותוך קביעה חד משמעית כי ישנה תפיסת עולם לגיטימית במדינה, זו הליברלית הקיצונית, ותפיסת עולם פוגענית ולא חוקית מיסודה - תפיסה שמרנית המבקשת לשמור על ערכים דתיים.

בשלב השני, דאג היועמ"ש ליישם בשטח את קביעותיו כאשר מינה את עוה"ד דינה זילבר להיות אחראית על יישום הדו"ח. פעולה זו נעדרת סמכות, באשר הממשלה הטילה על חבריה השרים את משימת היישום של החוק. עוה"ד זילבר מילאה את התפקיד שהוטל עליה במוטיבציה יוצאת מגדר הרגיל, תוך שהיא מתערבת באירועים שמחוץ לתחום סמכותה. יתר על כן, דעותיה הקיצוניות של זילבר באו לידי ביטוי בהתערבויות שחרגו אף מהקווים שהתווה דו"ח משרד המשפטים.

אנו רואים בהמלצות הדו"ח של אנשי היועמ"ש ומשרד המשפטים ניסיון לקבוע מהם הערכים הנכונים, וזאת כחלק ממערכה כוללת שמתנהלת בישראל על הזכות לחרוג מהחשיבה הליברלית. גופים שונים מפעילים את כל כובד משקלם, במגוון תחומים, כדי לכפות את הלך החשיבה הליברלי על כלל הציבור. ערכי היהדות נדחקים אל הצד, ומותקפים תדמיתית במטרה לשלול את הלגיטימציה שלהם. האבסורד הינו כה גדול, כאשר בשם ערכי הפלורליזם נלחמים אותם גופים כדי להשתיק את קולם של החושבים אחרת מהם.

הקריאה המיידית, היא להשיב את הסדר על כנו ולהגביל את כוחו של היועמ"ש ומשניו לזה המוקנה להם על פי דין. את העיסוק בשאלות הפרדה צריך להחזיר לרשות המחוקקת והמבצעת, שיעשו זאת באופן המשקף את רצון העם. צריך הדבר להיאמר בקול נחרץ - לציבור חרדי, דתי ומסורתי ישנה זכות מוחלטת לנהוג על פי אמונתו מבלי שיקבל תכתיבים מכל סוג. כמובן שפגיעה באדם, גבר ואשה כאחד, אינה מתקבלת על הדעת, אך כפי שהארכנו להראות במאמר, המרחק בין הדברים גדול. במדינה בה נוהג חופש ביטוי ודעה, לא יעלה על הדעת שאנשים יחשבו לפושעים בשל אורח חיים בו הם מאמינים. המצב הזה חייב להיפסק, ובכל תחומי החיים.

הצעה לתיקון החלטת הממשלה בעניין הדרת נשים

נושא ההחלטה

מניעת הדרת נשים במרחב הציבורי - תיקון החלטת ממשלה

מחליטים

1. בהמשך להחלטת הממשלה 4052 (אשה/6) בנושא הדרת נשים מהמרחב הציבורי ובהמשך להחלטות הצוות המשרדי למניעת הדרת נשים במרחב הציבורי אשר דיווח על החלטותיו לממשלה ביום 11.3.2012:
  2. הממשלה רואה טעם לפגם כי עוד טרם התקבלה המלצת הצוות הבין משרדי שמונה להציע לממשלה דרכים להתמודד עם תופעות של הדרת נשים מן המרחב הציבורי שדווחו לממשלה ביום 11.3.12 כבר אצה לו הדרך ליועץ המשפט לממשלה, עוה"ד יהודה ויינשטיין, והוא הורה כבר ביום 5.1.2012 על מינוי צוות משרדי פנימי של משרד המשפטים לבחינת היבטים שונים של תופעה זו.
  3. בשל העובדה כי עבודת הצוות הפנימי של משרד המשפטים שהרכבו היה מונוליטי ופגום נעשתה בחוסר מקצועיות, ובחריגה מסמכות, ומשנראה כי עבודת הצוות המשרדי הפנימי של משרד המשפטים בוצעה באופן מגמתי, תוך הדרת מגזרים שלמים ואי מתן זכות למגזרים שונים להשמיע את דעותיהם, וכן תוך מתן משקל זעום לעמדתם של משרדי הממשלה השונים וללא מתן אפשרות לכל נציג של הרבנות הראשית או לגורם דתי כלשהו להשמיע את דעתו ובעיקר תוך התעלמות מהיותה של מדינת ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית הרי שהממשלה מחליטה לבטל את החלטה מספר 1526 מיום 03.3.2014.
  4. בניגוד גמור לעמדת הממשלה מיום 29.11.12 בהחלטה מס' 4052 (אשה/6) אשר ביקשה למנות צוות בין משרדי אשר כלל נציגים שונים של כלל משרדי הממשלה והם:
    - א. שרת התרבות והספורט או נציג מטעמה - יו"ר
    - ב. שר המדע והטכנולוגיה
    - ג. נציג משרד התחבורה והבטיחות בדרכים שיומלץ על ידי שר התחבורה והבטיחות בדרכים
    - ד. נציג המשרד לשירותי דת שיומלץ על ידי השר לשירותי דת
    - ה. נציג משרד הפנים שיומלץ על ידי שר הפנים
    - ו. נציג משרד הביטחון שיומלץ על ידי שר הביטחון
    - ז. נציג משרד המשפטים שיומלץ על ידי שר המשפטים
    - ח. נציגת הרשות למעמד האישה
    - ט. נציג משטרת ישראל

י. נציג הרבנות הראשית

יא. נציג נציבות שירות המדינה

הרי שהמלצות הצוות המונוליטי הפנימי של משרד המשפטים כלל אינו משקפות את העמדה הכוללת של הממשלה על משרדיה השונים, ובפרט שהצוות המשרדי הפנימי של משרד המשפטים כלל לא כלל כל נציג רשמי של הרבנות אשר יכול היה להציע בפני הצוות הפנימי את עמדת הלכה היהודית. הממשלה סבורה כי לא ניתן לאמץ את החלטות הצוות המשרדי והיא מחליטה למנות מחדש את הצוות הבין משרדי שיביע את עמדתו בכל הנושאים שבהם עסק הצוות המשרדי וכן בנושאים בהם עסק הצוות הבין משרדי של משרד המשפטים. הצוות יגיש את מסקנותיו לממשלה תוך 90 ימים.

5. בהמלצות הצוות המשרדי מיום- 11.3.12 צוין במפורש כי הוא אינו מתייחס כלל לנושא של שירת נשים, אפילו לא לעניין אי השמעת שירת נשים בשידורי רדיו. הדבר אף צוין במפורש בדבריה של יו"ר הצוות הבין משרדי למניעת הדרת נשים, השרה, לימור לבנת בדיון בפרוטוקול הוועדה לקידום מעמד האשה מיום ה- 28.2.2012 ומשכך, ומכיון שמדובר בשאלה הלכתית הרי שהממשלה אינה מוסמכת לדון בשאלה זו.

6. ממשלת ישראל מכירה בכך כי במדינת ישראל יש מקום רב לקיומה של פעילויות דתית עניפה והן לקיומן של אירועי תרבות הפונים אל כלל המגזרים המרכיבים את החברה הישראלית, הן ציבור חרדי או דתי והן לציבור מסורתי או לכלל הציבור. הממשלה אף רואה חשיבות רבה בקיומם של אירועים אלו, המבקשים לחזק את הזיקה למורשת ישראל ותרבות ישראל, שכאמור הינה מדינה יהודית ודמוקרטית.

7. ממשלת ישראל אינה מבקשת להדיר ציבורים שלמים אשר בשל ענייני הלכה ומנהג תימנע נוכחותם באירועי שונים ומשכך ממשלת ישראל אינה רואה בקיומם של אירועים המופנים למגדר מסוים או לאירועים בהם מתקיימת הפרדה בין המינים או לאירועים בהם מבקשים לשמור על קיומם של עניינים שבדת או מנהג כאפליה אסורה.

נספח ב' - טורו של קובי אריאלי

באתר גלובס, תחת הכותרת "כך נולד באזז הדרת נשים - מאייטם שולי לשרשרת, עם לוגו בתוספת המילה "תופעה", התפרסם טורו של העיתונאי קובי אריאלי (22.12.11):

בואו נראה איך התחילה מהומת הדרת הנשים, ונרשה לעצמנו לנבא, באיזה אופן תסתיים.

א. היווצרות

1. משהו קרה

ארבעה צוערים בקורס קצינים ראו בחורה במדים עולה לשיר על הבמה ויצאו מן האולם. המפקד נכנס איתם לעימות והדיח אותם מקורס קצינים. פורסמה ידיעה.

2. משהו התגלה

הרחק משם, בירושלים, התברר לפתע שמודעות הפרסומת לכרטיס אד"י הן ללא תמונות של נשים, כנראה בשל החשש מהחרדים. פורסמה ידיעה. שתי ידיעות הן כבר לא עניין של מה בכך, אבל עדיין אין מדובר בתופעה. כדי לתת לעניין תוקף של תופעה, יש להמתין לגורם השלישי. הגורם השלישי הוא בדרך כלל פרסונלי. מישהו שאומר משהו. אירוע חשיפה אמירה - תופעה.

3. מישהו אמר משהו

בא ראש המוסד לשעבר, אפרים הלוי, אמר מה שאמר על כך שמה שבאמת מטריד אותו זוהי ההקצנה של הדוסים, ונתן לכל העסק תוקף של תופעה.

ב. התגבשות

1. בחירת השם

אין תופעה בלי שם. איזו מין תופעה זו, אם אין לה שם? השם צריך להיות קצר, קליט, ממצה ועם זאת רחב דיו כדי להקיף את התופעה. הוא צריך להיות רטוב, מדמם, שיפוטי, מניע לפעולה, מקומם. הוא צריך להיות בעברית, אבל לא שימושי מדי. לא מוכר. הוא צריך להיות חדשני. תודה לאל נמצא השם: "הדרת נשים מהמרחב הציבורי" או, בקיצור: "הדרת נשים". איזה שם מדהים. גאון מי שהמציא אותו. הרי לא הצוערים ולא החרדים התכוונו "להדיר נשים". לא אכפת היה להם שהן שרות, רק שהם עצמם לא רצו לשמוע אותן שרות. אבל, מה לעשות. זה השם שנבחר. מכאן ואילך לא יהיו איש שלא להשתמש בו.

2. פסקי הלכה תומכים

עכשיו, כשכבר מדובר בתופעה וכבר יש לה שם, נותר עוד שלב אחד בדרך להכרזה הרשמית על קביעת סדר יום, והוא דבר האינטלקטואלים. נכון שגם עד עתה פורסמו טורים פובליציסטיים בנושא, אבל כדי להכשיר את ההכרזה דרוש

פסק הלכה מוביל. על כן יתכבדו נא יאיר או נחום לפרסם טור בנפח כפול שיעקרו בעמוד הראשון תחת הכותרת "האיום האמיתי" או "מלחמת קודש", ומכאן נסללה הדרך לכוחות לנוע. סדין אדום.

ג. מפץ

1. סדר יום

אין יותר ידיעות ביטחוניות, אין פוליטיקה, אין ספורט. אין מהדורה שלא כוללת לפחות ידיעה אחת בנושא ההדרה. ידיעה כזו תיפתח בכותרת מובילה: "הדרת נשים" (דמיינו את קולו העמוק של רן יבנאי). אין גיליון ללא לוגו "הדרת נשים" ואין שלוש שעות ללא כותרת בנושא באתרי האינטרנט. מחצית מעמודי הדעות מוקדשת למאמרים בנושא, והוא נבחר להוביל את קו החיים בישראל.

2. מעקב ותחקיר

רגע, ומה עם נשים בבית הכנסת? ומה עם מסורבות הגט? רגע רגע רגע: יש בכלל נשים במפלגות החרדיות? וזה נכון שמגלחים להן את השיער לפני החתונה? ואיך זה ששכחנו שבמועצות הדתיות אין נשים?

3. החירפון הכללי

ידיעה רודפת ידיעה. תלמידי ישיבה ביקרו בכנסת ודרשו מדריך ולא מדריכה. חלוקת ערכות אב"כ ביישוב חרדי נדחתה עד שיבואו חיילים גברים. מחיצה גבוהה מדי בבית כנסת בדרום. עוד ארבעה מאמרים חריפים. הצעת חוק. איום בעצירת תקציבים. מודעות חתומות בידי אינטלקטואלים. יום עיון מיוחד באוניברסיטת תל אביב. ראיון עם פרופ' הרטמן, קמפיין של התנועה הקונסרבטיבית. עלייה תלולה במכירות דיסקים של זמרות. ספיישל מיוחד של "עובדה". הזזת תאריך יום האישה הבינלאומי. מובילי דעת קהל משנים את מינם לנקבה. חנינה כללית לאסירות נווה תרצה.

ד. גויעה

ואז, בוקר אחד פותח האזרח את העיתון ואת הרדיו, ופתאום, בשנייה אחת, אין הדרה ואין נשים. שקט. דממה מוחלטת. לא דיווח, לא דעה, לא גילוי. לא מאמר ולא ידיעה. כלום.

איך זה קורה בדיוק, המוות הפתאומי הזה? מי מחליט עליו? איך כל אמצעי התקשורת מעודכנים אודותיו? לעולם לא נבין, לעולם לא נדע. ברוכים הבאים אל אזור הדמדומים המסתורי של הפסיכולוגיה של ההמונים/ות.

עצוב: אודליה פיל

חֹתֵם - יהדות על סדר היום (ע"ר)

דיזרעאלי 15 ירושלים 9222217